

ПРОГНОСТИЧНІСТЬ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

З другої половини ХХ ст. у світі став потужно виявляти себе загально цивілізаційний закон пріоритетності освіти. Він полягає в тому, що шлях до свободи особистості до пріоритету моральних норм, до благополуччя суспільства і його економічного та культурного розвитку започатковується і набуває простору в системі освіти.

І. А. Зязюн

Науково-педагогічна діяльність Івана Андрійовича Зязюна пронизана філософсько-креативною енергетикою пошуку, відданістю науці і шкільництву. Його широкі і глибокі наукові інтереси синтезували філософію, культурологію, мистецтвознавство, педагогіку, психологію, філософію освіти. Наукова спадщина видатного вченого акумулює досвід багатолітньої діяльності його наукової школи педагогічної майстерності. Системна діяльність цієї наукової школи ґрунтується, насамперед, на принципах міждисциплінарності і прогностичності. Вивчення й обґрунтування наукових прогнозів та рекомендацій – одне із завдань наукознавства. Як вчений, філософ і педагог академік І. Зязюн є яскравим представником української науки. У статті “Немає педагогіки без педагога...”, опублікованій в ювілейному випуску науково-педагогічного часопису “Рідна школа” (2012 р.), він теоретично обґрунтовує таке положення: *“Насправді проблему якості педагогічної освіти цілком можна було б віднести до розряду глобальних світових проблем”* [4, с. 19-23]. На нашу думку, педагогічну спадщину академіка доцільно розглядати прогностично у філософському і педагогічному контекстах.

В умовах динамічного, стрімкого розвитку глобалізаційних процесів І. А. Зязюн поглибив наукову думку В. Вернадського про трансформацію біосфери в ноосферу, про людське суспільство як частину біосфери, про можливість дослідження глобальної діяльності людини, її інтелектуальної взаємодії із довкіллям, про значення обдарованої особистості, найвища цінність якої не знижується “навіть за умов глобальних масштабів інтелектуальних і суспільних процесів” [2].

Академік І. Зязюн застерігав від догматичного підходу до поширення наукового знання, що призводить до обмеження вільної самореалізації інтелектуальних можливостей особистості, внаслідок чого знижується якість освіти. В історичній ретроспективі і сучасних умовах глобалізації українські вчені обґрунтовували і обґрунтовують ідею освітньо-культурного синтезу, взаємодоповнюваності розвитку духовної і матеріальної культури, спрямованості освіти на культурну самореалізацію особистості, оптимальне виявлення потенційних творчих сил її ества.

Концепція ноосфери стає методологічною орієнтацією коеволюції людини і природи, відкриває можливість узгодження людської діяльності і природних ритмів [2]. Враховуючи це положення, ми дійшли висновку, що прогностичність наукової спадщини академіка І. Зязюна у філософському контексті полягає, насамперед, у збагаченні й передачі молодим вченим ідей, покладених в основу теорії ноосфери щодо культурної самоорганізації особистості на засадах гармонійного розвитку її зовнішнього матеріального і внутрішнього духовного світу. На нашу думку, філософський контекст

наукової спадщини вченого зумовлений глибокою сутністю ключових понять ноосферної освіти (освіта, просвітництво, просвітлення) та її перспективністю в умовах глобалізації.

Філософський контекст прогностичності

Філософський контекст прогностичності полягає не лише в передачі вченими власних світоглядних орієнтирів, а також в їхній *готовності до сприймання новітніх наукових теорій, відкриттів*. У системі університетської освіти європейських країн в останні роки впроваджується теорія “множинного інтелекту” Г. Гарднера, який доводить, що учні володіють різними видами інтелекту [3]. Ця психолого-педагогічна ідея позитивно сприйнята європейською і світовою науковою педагогічною громадськістю. Зростає мережа шкіл “множинного інтелекту”, для яких здійснюється підготовка інноваційних педагогів, здатних забезпечувати розвиток багатогранних видів інтелекту своїх учнів.

Тонко відчуваючи прогностичність педагогічних ідей європейських учених, у контексті теорії “множинного інтелекту”, І. Зязюн обґрунтовував теоретичні засади психопедагогіки. Педагогіка 80-х років минулого століття була тісно пов’язана з філософсько-педагогічними поглядами Івана Андрійовича, який прагнув і досягав того, щоб ідея освітньо-культурного синтезу реалізовувалася у вищому педагогічному навчальному закладі. Прагнучи бути зразком інтелігентності, носієм високих еталонів культури українських просвітителів, він особистим ректорським прикладом надихав студентів і молодих науково-педагогічних працівників на культурну самореалізацію їхнього “множинного інтелекту”, умів відшукувати таланти, підтримувати й супроводжувати їхнє “методологічне дозрівання”.

Прогностичність наукових поглядів українського вченого, на нашу думку, полягає *також в міждисциплінарному аналізі положень європейської філософії психопедагогіки, зокрема, обґрунтуванні ідеї освітньо-культурного синтезу*. Адже різні види інтелекту взаємно посилюють один одного. Достатньо уважно вивчити біографії видатних особистостей, щоб переконатися в тому, що *“окремий талент є сумою талантів”*. Про це свідчать і акторський талент М. Гоголя, музичний талент М. Грибоедова, живописний талент Т. Шевченка. Як відомо, Леонардо да Вінчі був не тільки великим художником, але й великим математиком, механіком й інженером, якому зобов’язані важливими відкриттями найрізноманітніші галузі фізики. Альбрехт Дюрер увійшов в історію як гравер, скульптор, архітектор і, крім того, винахідник системи фортифікації, що охоплює багато ідей, розвинених значно пізніше Монталамбером. Макіавеллі був державним діячем, істориком, поетом, а також першим гідним згадки військовим письменником нового часу. Філософ-естет і педагог І. Зязюн так характеризував себе: *“Моя неповторність успадкована трохи від батька-матері, трохи від учителів, трохи від самотійного пізнання людської психології”* [5].

Підкреслимо важливе значення запропонованих І. Зязюном напрямів і видів “діяльності-дії психолога”. Серед них – психологічне просвітництво, психологічно-профілактична робота, психологічно-діагностична, розвивально-корекційна та консультативна робота. Наголосимо на перспективності положень щодо системної взаємодії педагогів і психологів, що схарактеризовані ним відповідно до трьох взаємопов’язаних етапів: мотиваційно-цільового, операційно-технологічного та рефлексивно-регуляторного.

На його думку, *“у співробітництві вчителя й психолога більш успішно вирішуються завдання, пов’язані з повноцінним психологічним і особистісним розвитком кожної дитини на різних етапах її шкільного життя, особливо перехідних; з різними проблемами*

обдарованих дітей, дітей невстигаючих, дітей, які мають відхилення в учінні й поведінці [7, с. 107].

У науковій спадщині академіка І. Зязюна нами виокремлено також *прогностичність* у людинознавчому контексті, що передається педагогічній громадськості безпосередньо через його наукову школу педагогічної майстерності. Вона формувалася на основі принципів, апробованих тривалим історичним досвідом пізнавальної діяльності українських педагогів і філософів. І. Зязюном створено цінні праці, що розглядаються як матеріальні носії його прогностичних педагогічних ідей: “Естетичний розвиток особи”, “Педагогічна майстерність”, “Краса педагогічної дії”, “Педагогіка добра: ідеали і реалії”. Так, у навчально-методичному посібнику “Педагогіка добра: ідеали і реалії” мова йде про основоположні принципи життєдіяльності вищого педагогічного навчального закладу:

1. Педагогіка є мистецтвом розвитку індивідуальних можливостей педагогічної майстерності кожного студента (“педагогіка-мистецтво” К. Ушинського, “педагогічна майстерність” А. Макаренка).

2. Основа духовності – Краса і Добро (“філософія серця” Г. Сковороди), мета наукового пошуку – Істина.

3. Педагогічна майстерність – це поєднання Істини, Краси і Добра у “сродній праці” вчителя (“Педагогіка потребує таланту” І. Зязюн) [5].

У педагогічному контексті прогностичності можна виокремити такий напрям реалізації наукової спадщини І. Зязюна: *використання педагогічних ідей вченого-педагога для розвитку української і зарубіжної педагогічної освіти*. В умовах євроінтеграційних процесів молода генерація українських і зарубіжних вчених-педагогів покликана продовжити розвиток наукової школи педагогічної майстерності академіка І. Зязюна. Цьому сприяє творче використання ідей, викладених у підручнику “Педагогічна майстерність”, який створено під його науковим керівництвом, що видавався не лише в Україні, але й Республіці Польща. До цієї унікальної праці вступне слово написав Нестор польських педагогів Тадеуш Новацький, передмову – відомий дослідник проблем підготовки вчителя іноземний член НАПН України Т. Левовицький. Талант філософа-гуманіста здобув визнання і пошану у нашій державі та в багатьох країнах світу.

Обґрунтовуючи необхідність посилення уваги до дослідження проблем педагогічної майстерності, Іван Андрійович наголошує на важливості системного врахування таких

– глобалізація освітнього простору, яка об’єктивує спільність професійної проблематики працівників освіти і робить можливим доступ до будь-яких інформаційних масивів;

– формування вільного ринку освітніх послуг у сфері додаткової професійної освіти (недержавні заклади, фірми, ВНЗ), що створює ситуацію конкуренції і водночас потребує якісної підготовки слухачів за відсутності державного стандарту такої якості;

– формування професійно-педагогічного товариства, носія принципово нової освітньої культури, яка фіксується на рівні міжнародних документів про освіту й культуру, що проголошують спільність таких принципів діяльності і сфери освіти, як гуманізація, гуманітаризація, демократизація, толерантність, неперервність та ін.;

– вироблення культурної, концептуальної, технологічної множинності підходів до вирішення проблем освіти, що вимагає професійно-особистісного самовизначення і соціальної відповідальності за свій вибір;

– недосконалість сучасного програмно-методичного забезпечення підготовки вчителя, формування й розвитку його педагогічної майстерності (в умовах неперервної освіти) [7, с. 64] чинників:

У монографії “Філософія педагогічної дії” простежується ще один напрям прогностичності наукової спадщини академіка І. Зязюна: *неперервний професійний розвиток вчителя* на основі “*краси педагогічної дії*” [7]. Розглядаючи свободу особистості у просторі педагогічної дії, пропонуючи інноваційні технології і техніки розвитку особистісної свободи суб’єктів учіння, прогностично обґрунтовуючи функціонування освітніх систем та їх підсистем, особистісний і професійний онтогенез у контексті андрагогіки, І. Зязюн звертається до синергетичних витоків педагогіки.

Започаткування нових напрямів міждисциплінарних досліджень з педагогіки і психології – це ще один прогностичний напрям у творчій спадщині І. Зязюна. Наукові пошуки аспірантів і докторантів Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, на нашу думку, є гідним продовженням традицій наукової школи педагогічної майстерності. В результаті цілеспрямованої творчої праці колективу дослідників наукової школи педагогічної майстерності І. Зязюна з’являються не лише нові напрями теми досліджень, а й формуються молоді науковці, сучасне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Концептуальні ідеї “педагогіки добра”, педагогічної майстерності як теорії про одухотворення навчального процесу стали предметом багатьох наукових досліджень, їм присвячено багато публікацій українських і зарубіжних вчених (наприклад, професора, доктора хаб. Михальського (Michalski), керівника кафедри педевтології Академії спеціальної педагогіки імені М. Гжегожевської у Варшаві).

Прогностичність є ознакою цінності наукового досвіду не лише окремих видатних вчених, а й педагогічних колективів. Як талановитий ректор Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка, а потім перший директор (Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, заснованого в 1993 р., а з 2008 р. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих), Іван Андрійович формував *науковий колектив, спроможний здійснювати прогностичну діяльність*. Нині тут шануються принципи людиноцентризму, гуманізму, педагогіки серця, любові до України, взаємоповаги і пошани до молодих і зрілих науковців, до аспірантів і докторантів та усіх, хто став на нелегку стежину педагогічної науки. Під впливом академіків І. Зязюна і С. Гончаренка, в “Інституті Зязюна” зароджувалися, утверджувалися і передавалися науково-педагогічній громадськості України нові традиції академічної культури, високої вимогливості і взаємоповаги, підтримки сміливих інноваційних поглядів і пропозицій, вміння радіти творчим здобуткам своїх колег. Роками в Інституті формувався психологічний клімат особливої любові до наукової школи академіка І. Зязюна. У цьому особливому кліматі розкрилися й розквітли неповторні таланти професорів О. Рудницької (з мистецької педагогіки) та Б. Федоришина (з професіології).

Творчий колектив Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, який з 2015 р. очолює член-кореспондент НАПН України, професор Л. Лук’янова, дотримується пріоритетної теоретичної засади, сформульованої своїм першим директором: *“життєдайні начала Добра, Любові, Істини і Краси перебувають у руках учителя”*. Це викристалізоване вченим філософсько-педагогічне положення вже стало афоризмом і спонукає до активної педагогічної дії, теоретично обґрунтованій у монографії “Філософія педагогічної дії” [7].

Філософсько-педагогічне кредо

Філософсько-педагогічне кредо вченого присвячене *обґрунтуванню місця і ролі вчителя в українському суспільстві*. Його прогностичність не викликає сумніву. Адже Іван Андрійович дуже любив учителів, завжди з радістю погоджувався на зустріч з ними, виступав з лекціями в багатьох педагогічних університетах та інститутах післядипломної

освіти. Цінність педагогічної професії передана наступним поколінням, наприклад, такими афоризмами

І. Зязюна:

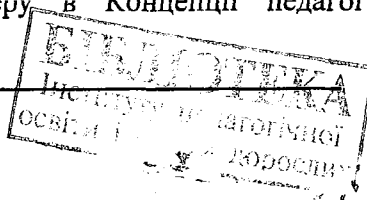
- Серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною.
- Учитель, його майстерність, його таланти – невичерпне джерело багатства народу, який прагне до інтелектуальної, етико-естетичної культури в часи усіляких потрясінь і негараздів.
- Учитель має бути вчителем протягом усього життя.
- Я творчим учителем вважаю того, з ким учням радісно.
- ...Учитель уособлює в самому собі творця уроку, і виконавця, і режисера виконання творчого задуму для отримання найвагомішого результату – глибокого знання учнями.
- Обдарований учитель продовжує свою справу в талановитому учневі [6].

У книгах і статтях академіка І. Зязюна з особливою щирістю і професійним хистом змальовані образи учителів-просвітителів, які добре усвідомили важливу освітню закономірність: життєві досягнення учнів зумовлюються напруженою працею саморозвитку власних здібностей упродовж усього життя. А в юності успішному становленню Івана Зязюна як філософа і педагога сприяли наукові діалоги з викладачами Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічна робота стала для нього справжнім мистецтвом, за допомогою якого молодому викладачеві І. Зязюну “вдавалося входити у внутрішній світ студентів і переживати з ними дивні катарсичні стани” [6, с. 69].

Про цінність творчого доробку академіка свідчить *Концепція педагогічної майстерності та запропоновані шляхи її реалізації*. Головною особливістю авторської концепції підготовки вчителя вчений вважав ретельний відбір (через тестування і співбесіду) й індивідуальну роботу з молодими людьми, котрі мають схильність до педагогіки. На підготовку нової плеяди молодих науковців і педагогів спрямовувалися започаткування ним нові напрями психолого-педагогічних досліджень і педагогічних технологій, в чому також полягає прогностичність його наукової спадщини.

Концепція педагогічної майстерності вченого-філософа має глибоке коріння від джерел української історії, культури, етнонаціональних традицій, мудрості нашого народу. Впродовж багатьох років Іван Андрійович обґрунтовував, відшліфовував і, можна сказати, викристалізовував теоретико-методологічні положення щодо міждисциплінарності педагогічної майстерності. В цей історичний період, що охоплює складні й важливі етапи в розвитку системи освіти нашої держави, народжувалася, проходила становлення і динамічно розвивалася сучасна українська наукова школа педагогічної майстерності І. Зязюна.

Розвиваючи антропо-етико-естетичний аспект педагогічної майстерності, академік наголошував на безперервному самопізнанні, самовдосконаленні, сприйнятті і розумінні прекрасного, духовної основи людини, її кордоцентричних мотивів. Він надавав перевагу ірраціонального над раціональним, духовного досвіду (інтуїтивного осягнення) над логіко-дискурсивним мисленням. Провідними ідеями українського філософсько-антропологічного кордоцентризму І. Зязюна є почуття, рухи почуттів (або духовного серця) та різні форми його вияву, насамперед добра, любові, волі, свободи, духу, духовності тощо. Втілюючи емоційно-почуттєву сферу в Концепції педагогічної

майстерності, вчений не лише збагатив педагогічну науку, а й привніс чудові ідеї в практику українського філософського кордоцентризму (філософії серця), започаткованих в нашій культурі Г. Сковородою, П. Юркевичем, Т. Шевченком, П. Кулішем та ін.

“Поєднання в Івана Андрійовича глибоких знань усіх історичних типів філософування та вкоріненої народної мудрості, збереженої етнонаціональної ментальності породили інтелектуальну синергію та взаємодію між філософським і педагогічним дискурсом” з такими високими й сердечними почуттями і словами вітали Івана Андрійовича з ювілеєм у березні 2014 р. (Педагогічна газета березень 2013).

Прогностичність ідей академіка як філософа-естета виявляється не лише в гуманітарній і мистецькій сферах суспільного життя, а й у сфері техніко-технологічній.

Міждисциплінарні ідеї видатного українського вченого набули поширення в різних педагогічних системах. Їх образно можна узагальнити так: *“Зязюн – школа”, “Зязюн – педагогічний інститут”, “Зязюн – інститут післядипломної педагогічної освіти”, “Зязюн – театр”, “Зязюн – вища технічна школа”*. Кожній із цих систем притаманна інноваційність і прогностичність. Зокрема, мистецько-педагогічна діяльність філософа-естета і його ідея одухотворення української технічної еліти – це ще не вивчена й до кінця не осягнена дослідниками сторінка прогностичності у творчій спадщині І. Зязюна. Яскравим прикладом такої системної співпраці впродовж багатьох років є цілеспрямоване впровадження інноваційних ідей і методик академіка І. А. Зязюна у Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут”. Цьому сприяли його незабутні для студентів виступи з лекціями, участь у різних форумах і конференціях цього вищого технічного навчального закладу України. Науковцями цього визнаного в Україні й світі університету високо оцінено Концепцію педагогічної майстерності академіка І. Зязюна, її значення для підготовки гуманітарно-технічної еліти, для гуманізації і гуманітаризації навчального процесу у вищій технічній школі. Високі ідеї *“педагогіки серця і добра”* академіка І. Зязюна творчо втілюються кафедрою педагогіки і психології управління соціальними системами Харківської політехніки, яку впродовж багатьох років очолює член-кореспондент НАПН України О. Романовський.

Уточнимо значення взаємодоповнення арт-діяльності і технічної діяльності, до якої прагнув академік. На початку XXI століття в освітніх системах передових країн світу відбувається перехід від STEM-освіти до STEAM-освіти – інноваційної науково-технічної системи навчання. STEAM-освіта (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) – це природничі науки, технології, інженерія, мистецтво, математика [8]. Інтеграція змісту цих галузей наукового знання й інноваційні педагогічні технології його реалізації є новітньою системою освіти, що стимулює оволодіння знаннями й навичками, необхідними для технологічних наукових напрямів, які дозволяють брати участь у найбільших інноваційних міжнародних конкурсах і олімпіадах, таких, як MATHCOUNTS, Science олімпіади та FIRST Robotics (www.almavest.ru).

Як відомо, необхідність поєднання науки і мистецтва обґрунтовували китайські математики-просвітителі XI ст. та Леонардо да Вінчі. Пізніше цієї думки дотримувалися багато європейських філософів і психоаналітиків (зокрема, К. Юнг). А також українських вчених (В. Роменець, О. Рудницька В. Кудін). На думку американських вчених, протиставлення науки і мистецтва повинно вважатися неплодотворним, і обидва напрями треба розвивати в тандемі [9]. Спроба активізувати освіту тільки в напрямі науковому, у напрямі інженерної справи і математики без паралельного розвитку Arts-дисциплін може призвести до того, що молоді фахівці будь-яких галузей діяльності будуть позбавлені креативності.

На нашу думку, тільки єдність наукового і мистецького підходів до педагогічної освіти (до психопедагогіки) може підтримати сучасних педагогічних інноваторів. Науково-мистецькому підходу до освіти як новому напрямку присвячувалися Міжнародні Кримські педагогічні читання, що проводилися у 2000-2013 рр. в Алушті на базі спортивно-оздоровчого табору “Студентський” Національного технічного університету “ХПІ”. Ці читання з участю академіка І. Зязюна стали міжнародним науковим осередком інноваційної педагогічної думки, гострих міждисциплінарних дискусій, під час яких народжувалися нові ідеї, концепції і творчі задуми, що спрямовані на їх впровадження в різних освітніх підсистемах.

Перспектива

Отже прогностичність наукової спадщини академіка І. Зязюна доцільно розглядати у філософському і педагогічному контекстах. Філософська прогностичність у філософському контексті виявляється: в його готовності до сприймання новітніх наукових теорій і відкриттів і, зокрема, у збагаченні й передачі наступній плеяді молодих вчених положень теорії ноосфери щодо культурної самоорганізації особистості на засадах гармонійного розвитку її зовнішнього матеріального і внутрішнього духовного світів; у світоглядних орієнтирах, що уможливили обґрунтування новітніх методологічних положень європейської філософії психопедагогіки, зокрема, ідеї освітньо-культурного синтезу.

Отже, у педагогічному контексті прогностичними є:

- положення щодо пріоритетності проблеми вчителя і педагогічної освіти у державній освітній політиці;
- ідеї педагогіки культури – і людинотворчості (за В. Андрущенко);
- “краси педагогічної дії” у неперервному професійному розвитку вчителя; професійного становлення і розвитку творчого потенціалу педагога;
- “категорії гармонії” (за Г. Баллом) в аналізі сучасних і перспективних проблем української освіти;
- у творчій реалізації прогресивних ідей філософії людиноцентризму в сучасному освітньому просторі і на подальших етапах розвитку нашої держави (за В. Кременем).

Наукова спадщина академіка І. Зязюна – це справжній філософсько-педагогічний скарб для подальшого розвитку освіти і педагогічної науки в Україні та інших державах. Цю спадщину доцільно системно вивчати, узагальнювати, здійснювати пошуки реальних шляхів реалізації Концепції нової української школи (10). Без вчителя-гуманіста і високого професіонала, підготовленого на основі випереджувального підходу, ця концепція може стати утопією.

Література

1. Баландик Р. К. Вернадский Владимир Иванович // Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993. – Т. 1. – С. 140-141.
2. Вернадский В. И. Труды по истории науки в России / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1988. – 404 с.
3. Гарднер Г. Структура разума: теория множественного интеллекта / Говард Гарднер. – М. : ООО “И. Д. Вильяс, 2007. – 512 с.
4. Зязюн І. А. Немає педагогіки без педагога... / І. А. Зязюн. – Наук.-педагог. журнал “Рідна школа”. – 2012. – № 4-5. – С. 19-23.
5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. А. Зязюн : наук-метод. посіб. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.

6. Зязюн І. Філософія педагогічної дії / І. Зязюн. – Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
7. Педагогічна майстерність академіка І. Зязюна : зб. наук. пр. / [редкол. : Н.Г. Ничкало (голова) та ін. ; упоряд. : Н. Г. Ничкало, О. М. Боровік] Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К. : Богданова А.М., 2013. – 456 с.
8. Фролов А. В. Роль STEM-образования в “новой” экономике США / А. В. Фролов // Вопросы новой экономики. – 2010. – № 4. – С. 80-91.
9. Я-концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості : зб. наук. пр. / [редкол. : І. А. (голова), О. М. Отич та ін. ; упоряд. : О. М. Отич, О. М. Боровік ; Національна академія педагогічних наук України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2014. – С. 107.
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Концепція нової української школи (документ пройшов громадські обговорення і ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016). – 34 с.

UDK 378.124.2(092)(477)

Stefan M. Kwiatkowski

PROFESOR IWAN A. ZJAZIUN JAKO PRZWÓDCA EDUKACYJNY

Dla wszystkich, którzy mieli szczęście spotkać na swojej drodze zawodowej profesora Iwana Andrijowicza Zjaziuna nie ulega wątpliwości, że tego teoretyka i praktyka, naukowca i nauczyciela można określić mianem przywódcy edukacyjnego. W tym kontekście warto zastanowić się na czym polega fenomen przywództwa w ogóle, a przywództwa edukacyjnego w szczególności. Spróbujmy zatem przybliżyć to zjawisko z myślą o szeroko rozumianych osiągnięciach profesora Iwana A. Zjaziuna.

We współczesnym świecie jednym z kluczowych pojęć jest “przywództwo”. Złożoność problemów jakie stają przed nami, zarówno w pracy zawodowej, jak i w życiu prywatnym sprawia, iż poszukujemy przywódców – osób mających odpowiednie cechy osobowości i potrafiących skutecznie realizować swoje plany we współpracy z innymi. Odwołanie się do odpowiednich, czyli pożądanых, *cech* zwraca uwagę na znaczenie właściwości potencjalnego przywódcy, a do *umiejętności* – na rolę efektywnego przechodzenia od założeń (celów) do wyników – na przywództwo jako proces (Kwiatkowski, 2010, s. 13-14).

Właściwości osoby i wymogi procesu przewodzenia wzajemnie się warunkują. Skuteczność procesu (tam, gdzie jest to możliwe do określenia – również efektywność) zależy bowiem od stylu kierowania, a ten jest związany z cechami osobowości (właściwościami). Z kolei właściwości ujawniają się w konkretnych sytuacjach wynikających ze specyfiki procesu. Zachowanie jednostki zależy więc jednocześnie od jej właściwości i fazy wykonywania zadania zawodowego (Kwiatkowski, 2006, s. 37-46).

Na znaczenie właściwości osoby wskazuje *teoria wybitnej jednostki* (Great Person Theory). Zwraca ona uwagę na fakt, że przywódcami w skali historycznej były osoby o ponadprzeciętnej osobowości, a jednocześnie o dużym prestiżu nabytym – związanym z sukcesami zawodowymi. Przywódcy może pomóc także prestiż osobisty sprowadzający się do uroku osobistego jako źródła wpływu na innych – w wielu przypadkach trudnego do przecenienia. Rodzajem prestiżu, zarówno nabytego, jak i osobistego jest charyzma pozwalająca przywódcy na wywieranie znacznego wpływu na otoczenie. Współpracownicy przywódcy